

Pszichológia és az alföldkutatás.

A magyar ember lelkivilágát tárgyaló irodalom, ha a művek számát tekintjük, igen gazdagnak mondható. Nevesebb szépíróink egy-egy regényalakja sokszor tárul elénk úgy, mint a magyar ember típusa. Mikor munkáikat olvassuk, gyönyörködünk a finom emberábrázolásukban, a lélek mélységeiből felszabaduló erők nagyszerű küzdelmében, de néha mégis elgondolkozunk azon, hogy valóban ilyenek vagyunk-e. Azok a vonások-e a ránk jellemzőek, azok a vonások különböztetnek-e meg bennünket minden más néptől, amelyek számtalan ismétlődéssel, mindig újabb és újabb változatban szépíróink könyveiből tárulnak elénk. A dínom-dánomozás, a vendégszeretet, az uralkodnivágyás, a tunyaság és a tetterő arithmikus váltakozása, a jószívűség s még néhány kifejezés maradéktalanul jellemznek-e bennünket. Valószínűleg nem. De hiába kutatunk a féltudományos és a tudományos irodalomban, igazolt, szélesebb rétegeződésű megállapítások után, keresgélésünk meddő marad. Olvashatunk ugyan a magyarságot alkotó különböző fajták lélektani jellemzéséről, anélkül azonban, hogy ezek a magatartására, érzelmi világára, szociális beállítottságára és értelmi adottságaira vonatkozó megállapítások egzakt kutatásokon alapulnának. Lehetséges, hogy a jellemzések egy része helytálló, hiszen az intuición által sok minden megragadható, amit a későbbi vizsgálódások igazolnak. Viszont nem ritka a téves tételek tudományos karrierje sem, amikor valamely sokszor idézett tetszetős megállapítás eredete, az ismeretlenség homályába vész. A szakírók egymástól kritika nélkül átveszik, egyik a másikra hivatkozik, de a hivatkozási lánc végéről nincsen tudomásuk. A sokszor szépirodalmi ízű kifejezések talán nem is megállapításokként születtek. Lehet, hogy csak egy-egy költői lélek vágyálma vagy meghasonlása lappang mögötte, amikor ilyennek vélte látni a magyart. Pl. a „turáni átok” jelzővel súlyosbított széthúzás, mint minden más néptől megkülönböztető magyar sajátosság, bármilyen népszerű kifejezés is, mégis inkább ír, tapaszt, bizonyos sebekre, vagy valamire való befolyásolás céljait szolgáló jelmondat, semmint igazság. A helytálló jelzők pedig sokszor népünknek csak egy igen vékony rétegére vonatkoztak, mely réteg azóta esetleg már fel is szívdótt, vagy lelki alkata a magyarság lelki struktúrájában jelentéktlenebb helyre került.

Bármilyen értékes területet jelent is a pszichológiában, azoknak a motívumoknak a kutatása, amelyek magyarázatul szolgálnak arra

a kérdésre, hogy miért alakult ki bizonyos korban, bizonyos vélemény sajátmagunkról, ettől a kérdéstől élesen szét kell választani azt a kérdést, hogy valójában milyenek vagyunk. Az, hogy mit gondolunk magunkról csak annyiban kapcsolatos az utóbbi kérdéssel, hogy az is jellemző ránk.

Az erre vonatkozó ismeretekhez az empiria kizárásával nem juthatunk el. Kétségtelen, hogy bizonyos tapasztalati anyaggal rendelkezünk, amely anyag objektív összehasonlításra azonban kevésbé alkalmas. E sorok írója például húsz országot járt be úgy, hogy túlnyomórészt a nép körében tartózkodott, azonban nem bizonyos abban, hogy ha történetesen véletlenül más emberekkel érintkezett volna, nem járt volna-e ez tapasztalatainak megváltozásával is. A véletlen mint hibaforrás, a tapasztalati anyag növelésével csökkenthető ugyan, ha a növelés nem megy az anyag megbízhatóságának a rovására. Ehhez azonban az szükséges, hogy ugyanazon szempontok szerint folytatott kutatások feltételei állandóak s a vizsgált személyek adatai ismeretesek legyenek. Így például valamely lelki megnyilatkozás egybevetésénél fontos, hogy a vizsgáltak nem. életkor, iskolai végzettség, foglalkozás, stb. szerinti megoszlása pontosan ismert legyen s a megnyilatkozás, napszak, szociális helyzet, fáradtság, stb. tekintetében azonos körülmények között történjen meg. További feltétel az, hogy a vizsgálati anyag kiválasztása szűrőpróbaszerűen történjék, tehát valóban képviselje azokat, akikre vonatkozólag megállapításokat tesziünk. Ebből következik az, hogy azoknak száma, akik nyomán egy nagyobb összességre vonunk le következtetéseket, nem lehet elenyészően csekély az összességhez viszonyítva.

Mindezek után természetesen adódik a kérdés, hogy miképpen végezhető olyan kutatás, amely mindezeknek a követelményeknek megfelel, s ha pedig elvégezhető, a lelki élet minden megnyilvánulására kiterjedhet-e. Nézzük ezeket a kérdéseket egyenként. Nyilvánvaló, hogy megfigyelés útján csak a legnagyobb nehézségekkel juthatunk el az eredményekhez. A megnyilatkozások kivárása, objektív összehasonlításra alkalmassá változtatása rendkívül bonyolulttá teszi a kutatást. Az egy kutató által végezhető vizsgálódások kiterjedését pedig jelentékenyen korlátozza a vizsgálódások vonatottsága. A megfigyelés nyomán tett általános érvényű lélektani megállapítások csak durvák, elnagyoltak lehetnek. A fejlődés magasabb fokán álló népek, vagy egyes települési és földrajzi egységeinek népe közötti összehasonlításra a megfigyelés kevésbé alkalmas. A megfigyelésnél elsikkad az áttekintés, a távlat, a szempontok egységessége.

Közelebb jutunk a problémához a kísérlet segítségével. Vannak a lelki életnek, főleg értelmi vonatkozású, olyan megnyilatkozásai, amelyek kísérleti úton előidézhetők oly módon, hogy a kísérletnek az egyenlő előfeltételei is nagymértékben biztosíthatók. Ilyen eljárás a képességvizsgálat, amelynél egyszerű, kötött feladatokkal, az úgynevezett tesztekkel, meghatározott adottságokat tömegesen, aránylag rö-

vid idő alatt úgy tudunk megvizsgálni, hogy az eredmények mérhetőek, számszerűleg kifejezhetőek, összehasonlíthatók és rangsorolhatók. Alkalmazásának csak a lelki élet kísérleti úton való megnyilatkozása szab határt, ez a határ azonban sokkal távolabb van, mint gondolkodásunk. Eredményeinek a gyakorlati élet tapasztalataival való egyezését, a korrelációs számítás és a statisztika igazolja.

Bár a képességvizsgálat az egyes tájegységek emberének megismeréséhez jól használható támpontot jelent, hazánkban az ilyen irányú kutatások még teljesen kezdeti stádiumban vannak. Míg az egyes szakmákban, hivatásokban működő egyének képességeinek, lelki világának a megismerésére irányuló vizsgálatok már komoly eredményeket értek el, addig meghatározott táj emberének a vizsgálata a fővároson kívül alig egy-egy helyen történt meg. Szembeötlő ez azé, mert a pszichotechnikai szakirodalomban gyakran bukkan fel az a sokszor hangoztatott követelmény, hogy alkalmassági vizsgálataink közül a külföldi mintára végzeteket is alakítsuk át a magyar lélek, a magyar táj jellegzetességei szerint. Bár ezen a téren már igen jelentős előhaladás történt, mégis e munka teljes megvalósítását nagymértékben elő fogják segíteni a magyarság kiterjedtebb tájegységein egységesen végzett és egységesen feldolgozott képességvizsgálati eredmények.

Az Alföldi Tudományos Intézet szegedi gyermekeken végzett képességvizsgálata, melyről az Évkönyv más helyén olvashatunk, egy ilyen irányú vizsgálatsorozat első lépésének tekinthető.

Tervezett további vizsgálataink két csoportba oszthatók. Az első vizsgálati csoport, amelybe eddigi vizsgálatunk is tartozik, keresztmetszetet kíván adni egy-egy táj tíz, tizennégy és tizenhét év körüli fiú- és leányifjúságáról. Itt az életkorok kiválasztásánál iskoláink tagozódásához és a szokásos életpályaválasztási időpontokhoz alkalmazkodunk. Vizsgálati anyagunkat nemzetiség, származás, szülők foglalkozása, anyagi helyzete, antropológiai adatok, választott életpálya iskolai bizonyítvány, családtagok száma, stb. szempontjából kívánjuk feldolgozni s a közben nyert támpontoknak megfelelően a termékenynek mutató irányokban kibővíteni.

A második csoportba tartozó vizsgálatok egy-egy táj emberének fejlődését kutatják s a tájról mintegy hosszmetstet kívánják adni. Itt az egy-egy naptári évben született gyermekeket évfolyamonként tervezzük megvizsgálni, mindazokon a helyeken, ahol a fentebb tárgyalt első csoportbeli vizsgálat eredményei ezt kívánatosá teszik. A vizsgálódások a Szegeden nyert eredmények feldolgozása után, fajta és nemzetiségi szempontok figyelembevételével fokozatosan volnának kiterjesztendőek az Alföld különböző tájegységeire.

A feldolgozások egyik célja az Alföld tehetségterképének elkészítése. Tehetségterképet Magyarországról már Somogyi József készített, aki azt, a lexikonban bizonyos számú sornál hosszabban ismertett személyek születési helye szerint rajzolta meg. Az általunk ter-

vezett térkép viszont a tesztekkel megállapítható adottságok megoszlását van hivatva ábrázolni. A szerkesztési szempontokba a már fentebb hivatkozott, jelen Évkönyvben közölt, tanulmány enged betekintést.

A csoportos vizsgálatok során valamilyen szempontból kiválónak talált gyermekek egyéni vizsgálaton is átesnek. Exploráció s a személyiség mélyebb rétegeire is fényt vető egyéb vizsgálatok alapján, az arra érdemesekre felhívjuk a kultuszminisztérium tehetségkutatással foglalkozó ügyosztályának a figyelmét, sorsuk alakulását érdeklődéssel kísérjük és időnként újabb vizsgálat alá vonjuk.

Kutatásunknak ez az ága szorosan összefügg az ember lelkivilága teljesebb megismerésének a kérdésével. A tudomány fejlettségének mai fokán a tervezett vizsgálatokkal még nem tudunk az ember minden lelki megnyilvánulásához hozzáférni. E tekintetben azonban a fejlődés állandó. Igen termékenynek látszik a vizsgálati szempontok minél szélesebb körre való kiterjesztése. Így olyan adatok birtokába jutunk, amelyek újabb összefüggések feltárását teszik lehetővé. A hosszas gondos előkészítés után nagy fáradsággal végrehajtott vizsgálatok eredményei ezért sohasem tekinthetők lezártak. Az állandóan felvetődő újabb kérdésekre már egy meglévő anyagból meríthetünk válaszokat. Ennek a szinte beláthatatlan lehetőségeket megnyitó jelentőségét egy példával világíthatjuk meg legjobban. Egyes külföldi kutatók vizsgálódásaik során arra a következtetésre jutottak, hogy a tapintás finomsága és a hangmegkülönböztetési képesség együtt jár, a kettő között a korreláció szoros. Tehát feltételezik azt, hogy egy adottságból bizonyos valószínűséggel következtethetünk egy másik adottság jelenlétére. Ilyen és ehhez hasonló feltevések széles rétegződésű anyag feldolgozásával igazolhatók vagy elvethetők lennének.

Az összegyűjtésre kerülő adatok felhasználása nem zárulhat le a pszichológia keretein belül. Az Alföld feltárására irányuló más tudományos kutatások kérdéseire is kell, hogy ez adatok válaszokat tudjanak adni. Viszont feldolgozásukhoz nem nélkülözhető a többi tudomány eredménye. Ez a kölcsönös egymásrataltság a kutatási terület elmélyítésével és kiszélesítésével jár.

Dr. Pentz Gáspár
egyetemi tanársegéd (Szeged).